

Archivní 2257/4, 149 00 Praha 4
telefon: +420 974 847 240
e-mail: posta@nacr.cz
ID datové schránky: fe3aixh
<http://www.nacr.cz>

NACRX002MC5K

Dne: 25.5.2017 | Naše značka:
Vaše značka:

| Vyřizuje/tel.: Bartl / 974 847 111

ZPRÁVA ZE ZAHRANIČNÍ PRACOVNÍ CESTY

MÍSTO: Oslo, Norsko

ÚČEL CESTY: Účast na mezinárodním symposiu asociace IADA s názvem From Generation to Generation – Sharing Knowledge, Connecting People

ÚČASTNÍCI CESTY: Štěpán Urbánek, 10. oddělení NA

ZPRÁVU PODÁVÁ: Štěpán Urbánek

NAVŠTÍVENÉ INSTITUCE: Oslo Konserthus – přednášky
Nasjonalbiblioteket – společenský večer
Nasjonalgalleriet – návštěva studovny

TRVÁNÍ CESTY: 2. května – 5. května 2017

DATUM VYHOTOVENÍ: 25. května 2017

SCHVALUJE: PhDr. Eva Drašarová, CSc., ředitelka Národního archivu
podepsáno elektronicky

TEXT ZPRÁVY ZE ZAHRANIČNÍ PRACOVNÍ CESTY

ČÁST VŠEOBECNÁ:

„IADA – International Association of Book and Paper Conservators“ je instituce s více než padesátiletou tradicí, která si klade za cíl usnadnit komunikaci mezi jejími členy i dalšími příslušníky odborné veřejnosti. Původně vznikla jako spolek v rámci jednoho státu, ale záhy po jejím vzniku se ukázalo, že by bylo vhodné její působnost rozšířit na mezinárodní úroveň, což dokazuje i letošní účast osob ze všech kontinentů kromě Austrálie a Antarktidy. Mimo pořádání tematických konferencí také vydává odborný časopis *Journal of Paper Conservation*.

Služební cesta započala úterním odletem z Prahy do Osla v 11:40. Během letu nenastaly žádné komplikace, a tak po přestupu v Bruselu dosedlo letadlo v cílové destinaci dle plánu v 17 hodin. Mezinárodní letiště v Oslu je vzdálené od centra města přibližně 50 km, avšak tuto vzdálenost lze snadno překonat vlaky NSB (státní dopravce) nebo přímou soukromou linkou Flytoget. Intervaly jsou poměrně krátké a není tak problém dostat se, v závislosti na zvoleném dopravci, z letiště do centra města během 30–45 minut. Po městě se lze následně dopravovat buď pomocí sítě hromadné dopravy (autobus, podzemka i tramvaje, kola), nebo pěšky – širší centrum je tomu dobře přizpůsobené. Ubytování v hotelu Anker (pěšky cca 15 minut od Hlavního nádraží, kousek mimo hlavní centrum města) proběhlo také bez komplikací. Jediným problémem tak byla havárie vodovodního řadu, způsobená při přestavbě sousedního domu. Dodávku vody se však podařilo do noci obnovit.

Středa, tedy první den konference, byla věnována hlavnímu tématu, kterým bylo předávání znalostí mezi jednotlivými generacemi restaurátorů. Po skončení přednášek proběhl krátký společenský večer v Národní knihovně.

Čtvrteční program byl pak věnován přednáškám o konkrétních konzervátorských a restaurátorských postupech a také případovým studiím. Dále proběhla hodinová posterová prezentace.

V rámci pátečního programu počítali organizátoři s tím, že někteří účastníci nebudou trávit v Norsku následující víkend a vyhradili tento den exkurzím a workshopům, na které však bylo nutné se přihlásit předem. Většina těchto akcí se překrývala, takže možnosti byly dost omezené. Největší zájem byl o exkurze v Národním archivu (Riksarkivet), Muzeu vikinských lodí (Vikingskipshuset), studovně Národní galerie, workshopy multispektrální analýzy a identifikace fotografických materiálů a o vyhlídkovou plavbu kolem fjordu, na kterém se nachází Oslo.

Páteční návrat do Čech byl o něco komplikovanější, kvůli nečekané výluce na železniční trati měly vlaky zpoždění, které se však podařilo ve výsledku stáhnout asi na dvacet minut, takže bylo možné stihnout plánovaný letecký spoj. Další problém nastal při přestupu v Bruselu, kde se plánovaný odlet zdržel o zhruba 45 minut a letadlo tak v Praze přistálo až po 23. hodině.

ČÁST ODBORNÁ:

První den bylo hlavním tématem předávání informací mezi konzervátory, restaurátory, technologi i zástupci dalších profesí, které jsou zapojeny do péče o dokumenty i umělecká díla, jež mají něco společného s papírem. Nešlo však pouze o sdílení znalostí mezi generacemi, jak napovídá název celé konference, ale i o jejich předávání mezi obory. Po přivítání a úvodním slovem (Aslak Sira Myhre, ředitel norské Národní knihovny) následoval se svou přednáškou Andrea Giovannini, který po letech práce vyzpozoval, že v komunikaci mezi generacemi je dle něj hlavní překážkou strach na obou stranách. Jako hlavní komplikaci (nejen v tomto oboru) pak uváděl, že rychlost, s jakou se rozšiřuje teoretický záběr je v současnosti mnohem větší než rychlost, jakou lze načerpat znalosti a zkušenosti. Starší generace se tak obvykle obává, že mladší ročníky budou chtít soutěžit o to, kdo toho ví více. Mladší se naopak bojí nařčení z neznalosti nebo nevědomosti, protože vyrůstá v prostředí, kde již v podstatě není možné načerpat veškeré znalosti, které daný

obor může poskytnout. Nakonec pak vyslovil přání, aby se lidé snažili vést (nejen v rámci oboru) dialog, namísto zatvrzelého přesvědčování druhé strany o své pravdě.

Další přednášky několika autorů se zaměřovaly převážně na interakci mezi školiteli či mentory na jedné straně a studenty, praktikanty nebo třeba stážisty na straně druhé. Autoři příspěvků se shodují, že v rámci čerpání znalostí a zkušeností je velmi žádoucí, aby si studenti vyzkoušeli celé spektrum činností, které je na daném pracovišti aktuálně k dispozici. Jako ideální se jeví varianta střednědobé spolupráce (řádově měsíce) se zapojením do běžného chodu oddělení. Jedna z příspěvatelek tohoto bloku, Debra Evans, si pak velmi pochvalovala i přínos internistů pro kolektiv a vyzývala k oboustranné spolupráci. To ihned potvrdila přehlídkou nejrůznějších projektů, které její internisti za posledních patnáct let vytvořili – ať už se jednalo o materiálové sbírky, vylepšení přístrojového vybavení nebo inovace zaběhnutých postupů. Paul Hepworth pak řešil otázku školení pracovníků specializovaných pracovišť (na příkladu proškolení „místních“ pro zásahy na islámských rukopisech přímo v zemích, kde nemá konzervování a restaurování takovou tradici, jako v současném západním světě). Zmiňoval častý problém, kdy školitelé naprosto minou cíl a ve výsledku zbytečně vynaloží energii naprosto nevhodným směrem, protože se nejsou schopní (nebo ochotní) adaptovat pro odlišný přístup. Na konkrétních příkladech uváděl časté nešvary. Nevhodné užívání „západních“ knihvazačských postupů u vazeb se zcela odlišnou strukturou; snaha naučit pracovníky postupy bez vysvětlení základních principů, kdy pak dochází k naprostému nepochopení problematiky a ve výsledku vznikají ještě horší, často nenapravitelné, škody; nebo například proškolení nevhodných pracovníků – často se stává, že na stáži přijíždějí osoby, které jsou pro instituci významné (vedoucí pracovníci apod.), ale problematice nerozumí a ani nepředávají informace dál. Jako nejlepší se tedy potvrzuje varianta přímého školení pracovníků, kteří budou danou problematiku řešit, ideálně pak i tam, kde jí budou řešit a s vybavením, které mají k dispozici.

Odpolední příspěvky byly věnovány představení několika institucí, jejich přístupu k předávání informací formou studia, různými problémy, se kterými se musely během svého vývoje vypořádat (řada z nich vznikala až ve 2. pol. 20. století a utváří se v podstatě dodnes) i poznatky z moderní doby, kdy se ukazuje, že i aktivita paměťových institucí, v rámci sociálních sítí (Facebook, Twitter, Instagram) může být velmi přínosná a zajímavá i pro širokou veřejnost. Když je navíc provedena zajímavou formou (různé hádanky typu „co myslíte, že je na obrázku?“, ukázky činností, nebo seriály „na pokračování“ například z příprav výstavy) může napomoci popularizaci a zvýšení zájmu o související obory. Zároveň se v praxi potvrdilo, že v rámci rozsáhlejší instituce je žádoucí, aby zaměstnanci, kteří se danou problematikou zabývají (archiváři, restaurátoři, dokumentátoři...), buď měli na tuto činnost vyhrazený pracovní čas, nebo v instituci fungovala osoba, která tyto akce koordinuje, rozumí specifikům jednotlivých platforem a obsah jim dokáže přizpůsobit (v současnosti už valná většina institucí, které komunikují s veřejností, disponuje vlastním PR oddělením s kompetentními zaměstnanci).

Čtvrtek:

Program druhého dne byl zaměřen již na praktické aspekty restaurování, řešení konkrétních (a ne vždy zcela běžných) problémů i inovace.

První příspěvek (I. Brückle a spol.) se zabýval moderním pohledem na tradiční metodu oprav ztrát v papíru (ať už se jedná o dokumenty nebo kupříkladu grafické listy), kterou poprvé uvedl Max Schweidler, německý restaurátor z první poloviny 20. století. Z dnešního pohledu se jedná o doplnění analogickým papírem, které se dá považovat za jeden ze běžných restaurátorských zásahů. Dnes již při tomto postupu nedochází k obrušování originálního listu, jak tomu bylo v minulosti, což má za následek snazší odlišitelnost původního a doplněného materiálu. Na příkladech z minulosti pak bylo patrné, že i historické opravy mohou být téměř dokonalé a k jejich odlišení je třeba využívat procházející světlo, případně i záření mimo viditelnou část elektromagnetického spektra (převážně UV a IČ), protože při pozorování pouhým okem nejsou doplňky nijak patrné. To vedlo autory práce k otázce, zda to je nebo není z hlediska současné etiky restaurování takový problém. Díky moderním instrumentálním metodám jsme schopni odlišit i opravy, které by byly v dřívějších dobách považovány za již příliš dokonalé. Pozorovatel by tak mohl nabýt dojmu, že kupříkladu grafické dílo je v perfektním stavu (což nemusí být problém při výstavách, avšak při zjišťování autenticity díla nebo jeho prodeji už je tato informace zásadní).

Poslední část příspěvku se naopak zabývala otázkou, jak docílit perfektního vzhledu opravy i v případě, že nemáme k dispozici analogický papír shodný s originálem. Nabízí se jiná, dnes již také běžně užívaná metoda doplnění papírem vlastní výroby. Tu zase o krok dál posunul německý tým, který došel až do fáze komerční produkce speciálního papíru pro výrobu doplňků („Berlin insert paper“). Tento materiál by měl být v současnosti k dispozici ve třech různých plošných hmotnostech (150, 200 a 250 g/m²) a různém složení (hadrovina, buničina, nebělené konopí). Výhoda tohoto materiálu spočívá v možnostech upravit ho tlačením a lisováním na vhodnou tloušťku a strukturu. Svým charakterem a časovou náročností zpracování se však více hodí na jednotlivé listy. I další přednášky z prvního bloku byly věnovány starším postupům v novém světle. Dá se říct, že jde o metody dnes již diskutabilní, dalo by se říci i kontroverzní. Maria Luisa Russo řešila strukturální charakteristiku historických knih v dobových papírových přebalech. Běžným postupem bývala knihařská převazba do tuhé vazby i v případech, kdy se jednalo o tímto způsobem provedenou nakladatelskou vazbu. Tento přístup pramenil z dojmu, že původní vazba je nedostatečná, protože neposkytuje dostatečnou ochranu knižního bloku a nemůže vydržet dlouhodobé užívání. Do dnešní doby dochované vazby toto však vyvrací. Autorka tak varuje před přehnaným zásahem, který sice zvýší odolnost vazby do budoucna, ale zároveň zlikviduje autenticitu předmětu a původní vazbu, jako doklad o řemeslu dané doby, odsune na druhou kolej. Je tedy třeba rozlišovat mezi materiálem oslabeným vlivem degradace a materiálem, který se dá označit za slabší ze své podstaty a pouze vyžaduje jiné zacházení. Poslední dopolední přednáška se pak zabývala velmi zajímavým přístupem k čištění papíru. Daria Keynan velmi zajímavým způsobem – a s výbornými výsledky – používá agarové gely s upraveným pH a vodivostí tak, aby byly rozpuštěny pouze cílené látky v čištěné oblasti. Náročnost metody opět neumožňuje její aplikaci v masovém měřítku, avšak pro speciální účely se její užití jeví jako velmi dobrá alternativa v případech, kdy běžné postupy selhávají nebo nejsou žádoucí.

Z odpoledního přednáškového bloku stojí za zmínku v této zprávě hlavně příspěvek dvou autorek momentálně působících ve Velké Británii, které se věnovaly restaurování dvou portrétů kreslených pastelem. Tato výtvarná technika sice není z hlediska archivu příliš významná, ale zajímavý byl způsob odstraňování mycelií, která na obrazech zůstala po dezinfekci. Kresby pastelem jsou velmi citlivé na otřesy podložky a jsou náchylné k rozmazání, což vyžaduje specifický přístup, který již může mít k archivní praxi blíž. Autorky zvolily metodu přizvedávání jednotlivých vláken pomocí silného vlasu připevněného ke speciálnímu odsávacímu nástavci tak, aby co nejméně poškodily barevnou vrstvu. Tato technika by se dala přeneseně využít například u zprašujících barevných vrstev některých map nebo miniatur, které by bylo třeba před fixací zbavit zbytků po napadení mikroskopickými houbami.

Blok přednášek uzavřel Salvador Muñoz-Viñas zmínkou o problému odlepování výtisků z laserových tiskáren z PVC fólií, ve kterých bývají uloženy – tématem, které se může zdát na první pohled nezajímavé, ale svým způsobem je poměrně významné, a to i pro archivní péči. Ve své přednášce se věnoval principu vzniku tohoto problému. Vlivem změkčovadel PVC, které difundují do vrstvy tisku, která je tvořena převážně polymerní matricí, se tato stane lepivou a přichytí se k fólii. Ze všech testů, které autor se svým týmem prováděl, se jako nejuniverzálnější postup s nejjistějšími výsledky jeví uzavření splených vrstev do komory s nasycenými parami acetonu. Po dostatečném naměkčení lze vrstvy opatrně oddělit.

Ze sekce plakátů by bylo vhodné zmínit minimálně Ségolène Girard a její inovativní přístup k výrobě doplňků usní u poškozených knižních vazeb. Namísto oprav pomocí japonského papíru navrhuje možnost použití upraveného polymeru BEVA 371. Dále Manon Lavaut Gomez a její zmínku o možnosti použití plotru pro vyřezávání záplat a doplňků pro restaurování papíru. Nakonec pak Julii Poirier, která se zabývá problematikou dobarvování japonských papírů tradiční technikou „Yasha“. Tento postup umožňuje získávat papíry v odstínech žluté a hnědé barvy, které by měly být světlostálé a nemělo by u nich docházet ke změnám pH.

Závěr:

Symposium IADA bylo velmi přínosné jak pro můj vlastní profesní rozvoj (doposud jsem neúčastnil žádné zahraniční konference), tak, jak doufám, i pro mé kolegy, kterým se v nejbližší době chystám předat poznatky, které jsem načerpal. Na rozdíl od četby článků a odborných publikací, možnost přímé komunikace s autory umožňuje ihned řešit případné nejasnosti nebo zjistit bližší

details o postupech. Zároveň musím zmínit, že řada informací, které jsem získal, se hodí nejen pro běžnou restaurátorskou praxi, ale i při řešení dalších otázek souvisejících s momentálně probíhajícím výzkumem v rámci grantu MVČR. Obzvláště popisy některých metod jsou pro nás velmi významné, protože umožní směřovat další výzkum tak, abychom měli větší šanci dosáhnout kvalitních výsledků.